

Nr 18.

Av herr **Petrén, Alfred**, angående utvidgning av *Valstena hospital*.

Av alla de uppgifter, som tillkomma *fattigvårdsstyrelserna*, torde ingen bereda dem så stora svårigheter som den, att de på grund av den alltfjämt rådande, synnerligen kännbara bristen på hospitalsplatser nödgas omhändertaga en stor del av de sinnessjuka, som äro i behov av anstaltsvård. Frågan om sinnessjukvårdens ordnande i vårt land har ju också varit ett ständigt återkommande diskussionsämne såväl vid de under de sista årtiondena i landets olika delar hållna fattigvårdsmötena som vid de större fattigvårdskongresserna med representanter från hela landet. Frågan var också mycket uppmärksammas vid *svenska landstingsförbundets* sistlidne november hållna möte, där alla, som hade ordet i denna fråga, uttalade sig för vikten av att staten mera forcerar verksamheten för att tillgodose sinnessjukvården på ett tillfredsställande sätt. Direktören för svenska fattigvårdsförbundet, **Axel Hirsch**, yttrade bland annat, att sinnessjukvårdens olösta skick i decennier legat som en tryckande mara över landets fattigvårdsstyrelser. Som bekant har av Malmöhus läns landsting i dess yttrande över förslaget till ny sinnessjuklagstiftning rent av påyrkats, att en kommande sinnessjuklag borde innehålla den bestämmelsen, att det skulle åligga staten att omhändertaga alla sådana sinnessjuka, som äro i behov av egentlig vård, så att endast rena så kallade försörjningsfall bland de sinnessjuka komme på kommunernas lott.

Det sammanlagda platsantalet å statens hospital utgör för närvarande 10,207. Så långt möjligt sker emellertid överbeläggning, så att antalet å hospital vårdade utgjorde vid detta års ingång 11,038. Vid samma tidpunkt utgjorde antalet anmälda, som väntade på inträde, 4,437, medan antalet exspektanter vid 1924 års ingång var 3,974. Den befintliga stora bristen på vårdplatser för sinnessjuka kommer endast att till en mindre del fyllas med nu pågående hospitalsbyggen, vilka omfatta sammanlagt 1,300 platser, i det att 1,200 platser erhållas genom det nya hospitalet vid Hälsingborg, som beräknas bli färdigt att öppnas år 1927, och 100 platser genom den vid fjolårets riksdag beslutade utvidgningen av Östersunds hospital. Därtill kommer, att Malmö asyl, som har 124 platser, torde komma att nedläggas i samband med öppnandet av Hälsingborgs hospital. Vidare kan man utgå ifrån att exspektanternas antal, innan ovannämnda nya platser bli tillgängliga, kommer att ytterligare stiga, då det varit en ständig tendens till ökning av exspektantsiffran och säkerligen ännu icke ansökan till hospital blivit ingiven för alla sinnessjuka i vårt land, som äro i behov av anstaltsvård.

Ytterligare uppoffringar måste sålunda göras av staten för att bereda de

sinnessjuka erforderlig vård. Medicinalstyrelsen har också under senaste år utarbetat ett flertal förslag om ökat antal vårdplatser för sinnessjuka. Sålunda ingick medicinalstyrelsen till Kungl. Maj:t år 1919 med förslag till nybyggnader vid Växjö hospital, omfattande en ökning med över 300 platser, år 1920 med förslag till nybyggnader vid Vadstena hospital med 370 platser i samband med upphörandet av de gamla klosterbyggnadernas användning för sinnessjukvård samt år 1922 med förslag om anordnandet å Hultfreds lägerplats av en anstalt för 234 svårskötta obildbara sinnesslöa, därvid i första hand skulle mottagas sådana, som nu vårdas å hospitalen, vilka däri-genom skulle få ett motsvarande antal platser lediga för sinnessjuka.

Intet av dessa förslag har emellertid av Kungl. Maj:t förelagts riksdagen. Däremot uppdrog Kungl. Maj:t den 8 juni 1923 åt medicinalstyrelsen att upprätta plan för ett successivt utförande av de nyanläggningar samt om- eller tillbyggnadsarbeten, som finnas erforderliga för den statliga sinnessjukvården, därvid även föreskrevs, att av medicinalstyrelsen tidigare till Kungl. Maj:t avgivna, men ännu icke slutligt prövade förslag till dylika byggnadsarbeten — åtminstone såvitt dessa förslag ansåges böra komma till utförande under de närmaste åren — borde omräknas med hänsyn till inträffade prisfluktuationer *samt underkastas den revision, som i övrigt kunde finnas påkallad.*

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 september 1923 fann medicinalstyrelsen sig emellertid nödsakad meddela, att behovet av vårdplatser för sinnessjuka, som staten hade att anskaffa, icke kunde bedömas, innan ifrågasatt överenskommelse träffats med Stockholm och Göteborg angående dessa städers övertagande av hela sin sinnessjukvård mot vederlag av staten, varom medicinalstyrelsen framställt förslag i skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 oktober 1920. Förslag om sådan överenskommelse, uppgjord av delegerade för å ena sidan staten, å andra sidan Stockholm och Göteborg, har i december 1924 ingivits till Kungl. Maj:t.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 mars 1924 framhöll medicinalstyrelsen emellertid att, huru den definitiva planen för anskaffande av nya hospitalsplatser än komme att gestalta sig, borde under alla förhållanden den ifrågasatta utvidgningen av Växjö hospital komma till stånd, och begärde för den skull att få verkställa ny utredning i ärendet med eventuella inskränkningar och besparingar och uppgöra därpå grundade nya ritningar och kostnadsberäkningar, på det att förslaget måtte kunna underställas nästkommande riksdag. Genom beslut den 6 juni 1924 förklarade emellertid Kungl. Maj:t denna framställning icke föranleda någon åtgärd. I detta sammanhang kan det vara skäl erinra om att riksdagen redan år 1918 beslöt inköp av nytt jordområde invid Växjö hospital för möjliggörande av dettas utvidgning, vilken är synnerligen önskvärd icke minst från den synpunkten, att de sinnessjuka från Blekinge län under nuvarande förhållanden måste forslas den långa vägen till Västerviks hospital, enär Växjö hospital

med sitt nuvarande ringa platsantal (350) utgör upptagningsområde endast för större delen av Kronobergs län.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 december 1924 har medicinalstyrelsen nu framhållit, att, om intet skulle åtgöras för anordnandet av nya hospitalplatser utöver dem, till vilka anslag redan beviljats, förrän frågan om överenskommelse med nämnda storstäder angående deras övertagande av hela sin sinnessjukvård blivit avgjord, det skulle uppstå en betänklig stagnation i platsanskaffningen. Med denna motivering har medicinalstyrelsen uti ifrågavarande skrivelse förnyat sin begäran att få uppgöra nytt förslag till utvidgning av Växjö hospital samt anhållit att få i uppdrag att efter vederbörlig utredning föreslå plats för ett hospital inom Västerbottens län med 600 platser. Däremot har i denna skrivelse icke upptagits frågan om nybyggnader vid Vadstena hospital.

Som ovan nämnts, ingick medicinalstyrelsen redan år 1920 till Kungl. Maj:t med förslag i denna fråga. Detta föranleddes närmast därav, att styrelsen för Vadstena folkhögskoleförening begärt att få de av Vadstena hospital och asyl disponerade klosterbyggnaderna upplåtna åt föreningen för användning såsom lokaler åt en folkhögskola. Sedermera har emellertid denna folkhögskola i stället öppnats i det cirka 1 $\frac{1}{2}$ mil söder om Vadstena belägna Borghamn. I anledning härav har överinspektören för sinnessjukvården i en till medicinalstyrelsen den 30 juni 1924 ingiven skrivelse föreslagit sådan ändring i 1920 års förslag, att de i detta upptagna nybyggnaderna komma till uppförande med bibehållande av det väsentliga av klosterbyggnaderna för sinnessjukvård. Härom har överläkaren vid Vadstena hospital och asyl, doktor Per Gylle, den 10 januari 1925 till motionären överlämnat en P. M. av följande lydelse:

»Hos regeringen vilande nybyggnadsförslaget innefattar

1) Administrationsbyggnad med expeditionslokaler för läkare och förestånderskor, apoteks-, omlägnings- och steriliseringslokaler, familjebostäder för två läkare, bostäder för förestånderska och portvakt samt väntrum för besökande;

2) 4 stycken sjukpaviljonger med 370 platser, av vilka den ena med 69 platser avsetts för män;

3) 1:a klassavdelning med 40 platser;

4) byggnad för kök, tvätt, matsalar för personalen och bostadsrum för ogift personal;

5) byggnad för maskiner, maskinverkstad och rum för ogift personal;

6) byggnad vid asylen för kök, matsalar för personalen och rum för ogift personal.

Då rådande platsbrist icke gärna kan medgiva indragning av alltför stort antal förefintliga platser och utrymning av klosterområdet således icke kan ifrågaställas, blir nybyggnaden för kök, tvätt m. m. obehörlig. Nuvarande tvättinrättning förfogar nämligen över så stort utrymme, att det med moderniserat maskineri, som under alla förhållanden är nödvändigt, täcker behovet även efter en platsökning på något över 300 platser.

Får asylen nytt kök, vilket måste anses som nödvändigt, då maten nu måste föras genom hela staden, 900 meter, avlastas från nuvarande köket

något större antal portioner, 392, än som tillkomma genom de påtänkta tillbyggnaderna, 370 platser.

1:a klassavdelningen kan icke anses vara av trängande behov, utan bör utgå från förslaget.

Framställning bör därför göras dels om återremiss av det hos Kungl. Maj:t vilande förslaget;

dels om befogenhet att göra omräkning av kostnaderna, behöflig omarbetning av sjukpaviljongerna samt att med uteslutande av 1:a klassavdelningen och byggnaden för kök, tvätt m. m. framlägga förslaget såsom tillbyggnad vid anstalten;

dels befogenhet att inom nunneklostret utrymma hela avdelningen A. IV — 36 platser — inom vilken »Pelarsalen» finnes och den del av avdelningen A. III — 30 platser — inom vilken »Birgittas bönekammare och klostercellen» finnes, emedan dessa lokaler hållas tillgängliga för turister, som dels verka störande för patienterna, dels taga sköterskornas tid alltför mycket i anspråk. Besökstid är visserligen fastställd, men kan icke hållas, då långväga skolbesök begära inträde (20—30—40 barn översvämma gång på gång de nämnda avdelningarna). Beläggningssiffran i klostret skulle således minskas med 66 platser eller från 218 till 152.

Minskning i beläggningssiffran inom anstaltens övriga avdelningar bör väl under rådande platsbrist icke ifrågakställas.

Nya förslaget skulle sålunda upptaga

dels nybyggnader enligt uppgjorda planen:

1) administrationsbyggnad, vars samtliga lokaler äro av stort behov, men de båda familjebostäderna för läkare synnerligen trängande, emedan för anstaltens 5 läkare finnas endast 2 familjebostäder och 1 dubblett. Ordentlig familjebostad är icke möjlig uppbbringa i staden. Dessutom är det en stor olägenhet, att läkarna bo ute i staden, emedan de där icke nås med lokaltelefon;

2) sjukpaviljonger, vilka alla till skillnad från gamla förslaget, däri en paviljong med 69 platser avsetts för män, böra anordnas för kvinnor;

3) maskinhus med maskinverkstad och rum för ogift personal;

4) byggnad för kök m. m. vid asylen, synnerligen behöflig och efterlängtd, enär först genom den matfrågan tillfredsställande kan lösas vid denna stora avdelning. Hittills och tillsvidare måste maten forslas 900 meter, ibland i öppen vagn, då annat fordon tillföljd av väglaget icke kan användas;

dels begäran om fullständig utrymning av en avdelning och delvis utrymning av en annan avdelning med tillsammans 66 platser inom själva klostret enligt förut angiven motivering.

Efter nämnda tillbyggnader skulle beläggningssiffran bliva:

Asylen	392
Klostret	152
B-paviljongen	156
Nybyggnader	370

Summa 1,070

Vid uppdelning av dessa platser kan på grund av utrymmesförhållandena i de olika byggnadskomplexen antalet platser för män och kvinnor icke bliva fullt lika, men skillnaden blir icke större än för närvarande.

I nu vilande förslaget är såsom förut nämnts den ena av paviljongerna beräknad för 69 lugna, till större delen arbetande män under kvinnlig per-

sonal. Detta för att råda bot på den mycket stora olägenheten, att samtliga de manliga patienterna, som deltaga i utearbete inom trädgård, jordbruk, vedgård m. m., måste flere gånger dagligen vandra den långa vägen genom staden, till ledsnad för dem själva och mer eller mindre förargelse för stadsborna och särskilt de många besökande främlingarna, som finna åsynen av den vandrande hopen synnerligen nedstämmande.

Då nybyggnaderna ligga i omedelbar anslutning till B-paviljongen, kan denna, som före asylens tillkomst var mansavdelning, icke lämpligen användas för män. Klostret, fullt avskilt från nya kvinnoavdelningen, lämpar sig däremot synnerligen väl för 111 lugna män under kvinnlig personal; annexet, som med sina många särrum för närvarande är orolig avdelning, bör beläggas med 41 oroliga, men icke allt för störande män under manlig personal.

Nuvarande beläggningssiffran inom allmän klass:

Män	asylen	392	
Kvinnor	klostret	218	
»	B-paviljongen	156	374
			<u>Summa 766</u>

Beläggningssiffran efter nybyggnaden:

Män	asylen	392	
»	klostret 218 — 66	152	544
Kvinnor	nybyggnader	370	
»	B-paviljongen	156	526
			<u>Summa 1,070.</u>
Ökning: män	.....	152	
»	kvinnor	152	
			<u>Summa 304.</u>

Reservplatser, beräknade efter c:a 2 % å beläggningssiffran,

män	11
kvinnor	11
	<u>Summa 22.»</u>

Såsom framgår av det i denna promemoria anförda, skulle flera olägenheter, som nu vidlåda verksamheten vid Vadstena hospital och asyl, med realiserandet av här framlagda förslag försvinna. Därigenom att den söder om staden belägna stora sjukhusbyggnaden (den s. k. asylens) erhöle särskild köksbyggnad, vilket även ingick i medicinalstyrelsens förslag, komme de nuvarande långa mattransporterna att upphöra, och därigenom att de arbetande manliga patienterna finge sin bostad i de nuvarande klosterbyggnaderna, sluppe man dessas nuvarande olämpliga vandringar genom staden. Slutligen vunnes genom utrymmandet av de lokaler inom klosterbyggnaderna, som besökas av turister, att dessa icke vidare komme att störa anstaltens verksamhet.

Med bibehållandet av större delen av klosterbyggnaderna för sjukvårdsändamål skulle genom de planerade nybyggnaderna — även om 1:sta klass

paviljongerna, såsom ifrågasatts, strökes ur programmet — bortåt 300 eller med de av medicinalstyrelsen föreslagna reduceringarna i de nuvarande byggnaderna (36 i den s. k. asylen och 16 i det s. k. B-komplexet) dock ca 230 nya platser vinnas i stället för endast ca 100 genom 1920 års förslag. Då vidare genom bibehållandet av nuvarande inom klosterområdet belägna kök och tvätt den ekonomibyggnad, som enligt 1920 års förslag skulle uppföras vid de nya sjukhuspaviljongerna, helt inbesparades, skulle här framlagda förslag, med vilket — som nämnts — mer än det dubbla antalet platser vunnas, icke endast bli proportionsvis billigare, efter plats räknat, utan även draga en absolut taget mindre kostnad. Vidare må framhållas, att, enligt vad överläkaren Gylle meddelat, den här förordade ökningen till 1,070 platser icke skulle medföra behov av ökning i vare sig läkar- eller kontorspersonalen, vilket innebär, att driftskostnaderna efter en sådan utvidgning skulle bli mindre per underhållsdag.

Slutligen är det också av betydelse, att de platser, som erhållas genom utvidgning av ett redan befintligt hospital, kunna komma till stånd på vida kortare tid efter beslutets fattande än när fråga är om anordnandet av ett helt nytt hospital. I detta sammanhang må vidare erinras om att riksdagen år 1912 i skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för tillgodoseendet av behovet av ökad sinnessjukvård i riket även påyrkade utvidgning av redan befintliga hospital, där så lämpligen kunde ske.

På samtliga nu anförda skäl hemställes vördsamt,

att riksdagen måtte besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande lämpligheten av en revision i här ovan angiven riktning av det år 1920 av medicinalstyrelsen framlagda förslaget till nybyggnader vid Vadstena hospital och därpå inför riksdagen framlägga det förslag, som därav eventuellt kan föranledas.

Stockholm den 15 januari 1925.

Alfred Petré.